

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİR ÇOCUĞA SORU SORMA BECERİSİNİN ÖĞRETİMİNDE REPLİKLİ ÖĞRETİMİN ETKİLİLİĞİ: BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Çığıl AYKUT

Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü

Cihan ERYAKICI

Milli Eğitim Bakanlığı

Giriş

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) kısıtlı, tekrarlayan basmakalıp davranışlar ve sosyal etkileşim ve iletişimde yaşam boyu devam eden sınırlılıklar ile kendini gösteren nörogelişimsel bir bozukluktur (American Psychiatric Association [APA], 2013).

OSB olan çocukların temel sınırlılık alanlarından olan dil ve iletişim becerilerinin geliştirilmesinde soru sorma becerisinin kazanılması önemli bir yer tutar (Koegel, L. K., Koegel, R. L., Shoshan, Y., & McNerney, E. K., 1999). Tipik gelişim gösteren çocukların gelişim basamakları içinde kendiliğinden öğrendiği soru sorma becerisini OSB olan çocukların birçok dil ve iletişim becerisinin kullanımında olduğu gibi sınırlı kullandığı veya hiç kullanmadığı bilinmektedir (Tager-Flusberg vd., 1990).

Replikli öğretim yöntemi, OSB olan çocuklara dil ve iletişim becerilerinin öğretiminde kullanılan bilimsel dayanaklı uygulamalardan biridir (NAC, 2015). Birkan (2011) tarafından, OSB olan çocukların sosyal etkileşim ve karşılıklı konuşma başlatmalarını ve konuşmayı sürdürmelerini sağlayan, sesli ya da yazılı sözcük, ibare veya cümleler ile sunulan öğretim olarak tanımlanmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı OSB olan bireylere soru sorma becerilerinin öğretiminde replikli öğretim yönteminin etkililiğini belirlemektir. Ayrıca araştırmada öğretim tamamlandıktan sonra deneğin edindiği soru sorma becerisini farklı ortam ve materyallere genelleme düzeyi de incelenmiştir.

Yöntem

Araştırma OSB tanısı almış 5 yaşında erkek bir çocuk ile yürütülmüştür. Denek seçimi için araştırmacı tarafından ön koşul beceriler belirlenmiş ve bu becerileri taşıyan çocuklar arasından denek seçilmiştir. Araştırma İzmir ilinde özel bir eğitim merkezinde gerçekleştirilmiştir.

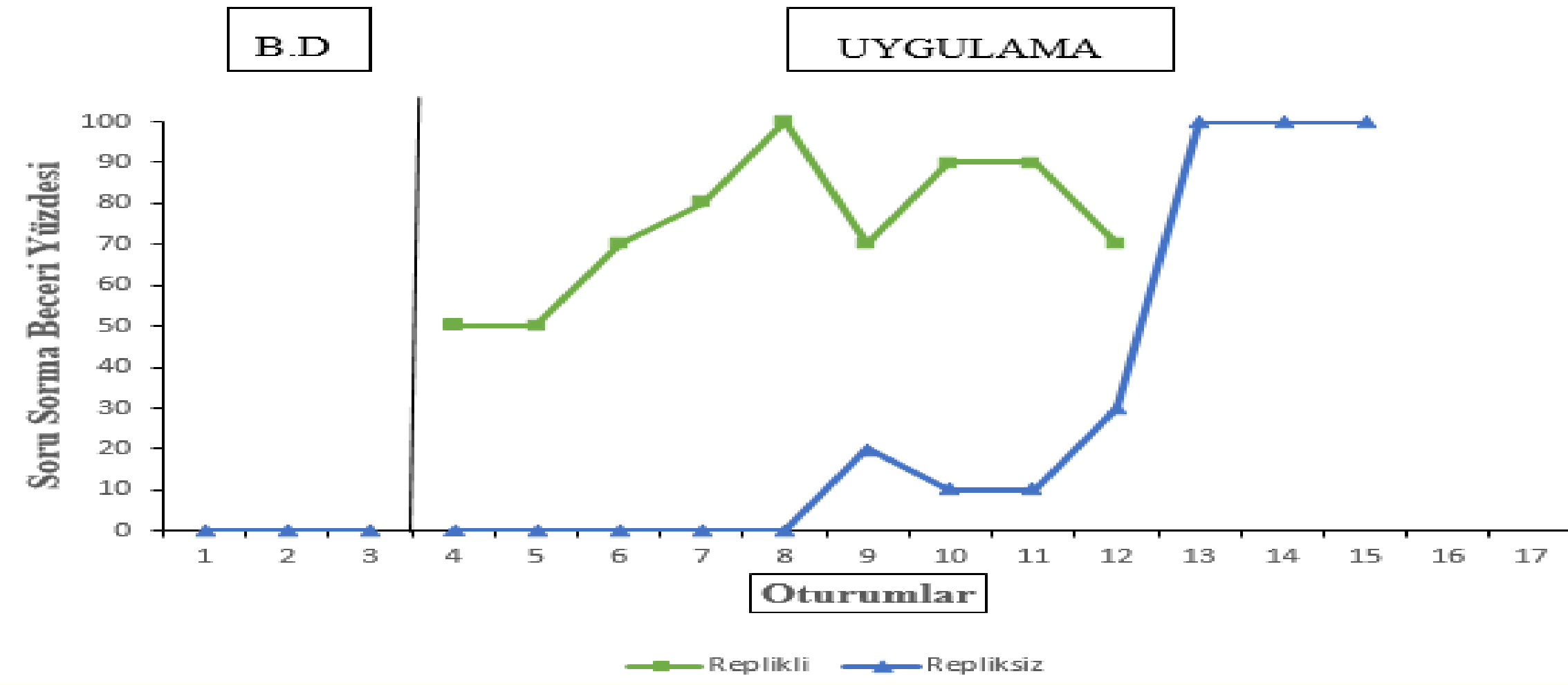
Araştırmada tek denekli araştırma yöntemlerinden, A-B modeli kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkeni, OSB olan çocuğun soru sorma becerisini öğrenme düzeyidir. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise replikli öğretim yöntemidir.

Araştırmada 3 oturum üst üste kararlı veri elde edinceye kadar başlama düzeyi verisi toplanmıştır. Başlama düzeyi oturumlarında deneğin ihtiyacı olan nesnelerin yerini öğrenmek için “..... nerede?” sorusunu kullanıp kullanmadığı değerlendirilmiştir. Araştırmanın öğretim oturumlarında aşamalı yardım kullanılmış ve sesli replikler denek bir oturumda %100 veya 2 oturum üst üste %90 performans gösterdiğinde son sözcükten başlanarak silikleştirilmiştir. Replik silikleştirme aşamaları; 1) 2.sözcüğün silikleştirilmesi, 2) 1. Sözcüğün silikleştirilmesi, 3) boş replik cihazı ve manyetik kart bırakılması, 4) replik cihazı ve manyetik etiketinin ortamdaki kaldırılması olarak uygulanmıştır. Başlama düzeyi, öğretim ve genelleme oturumlarında farklı materyaller kullanılmıştır. Pekiştirme sistemi olarak dönüştürülebilir sembol pekiştireç sistemi kullanılmış ve araştırma boyunca replikli öğretim yöntemine uygun olarak sohbet arkadaşı rolünde bulunulmuştur. Ayrıca başlama düzeyi oturumlarında kararlı veri elde edildikten hemen sonra ön test genelleme oturumu, öğretim oturumlarında kararlı veri elde edildikten hemen sonra ise son test genelleme oturumu gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sosyal geçerlik verileri ise araştırma sonunda bağımlı, bağımsız değişkenler ve uygulamaya yönelik sorular içeren görüşme formunun ebeveyn görüşmesi ile doldurulması yoluyla toplanmıştır.

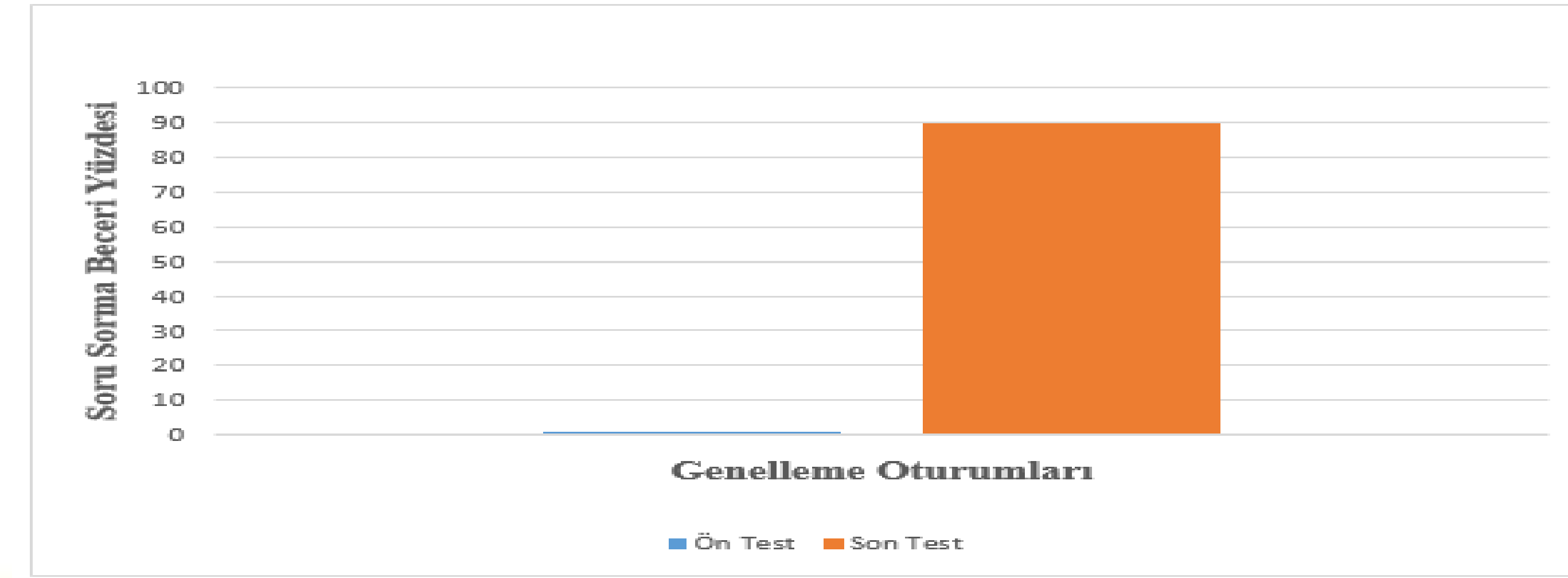
Bulgular ve Sonuç

Araştırmanın başlama düzeyi ve öğretim oturumlarına ait dikey eksenin soru sorma becerisi yüzdesi yatay eksenin ise oturum sayısını ifade ettiği grafik aşağıda verilmiştir. Başlama düzeyi oturumlarında replik kullanılmadığından dolayı sadece repliksiz ifade yüzdelere ait veriler kaydedilerek grafiğe aktarılmıştır. Öğretim oturumlarında ise replikli ve repliksiz ifade yüzdelere ait veriler kaydedilerek grafiğe aktarılmıştır.

Deneğin başlama düzeyinde 3 oturum üst üste %0 düzeyinde performans gösterdiği görülmüştür. 3 oturum üst üste kararlı veri elde edildikten sonra uygulamaya yani öğretim oturumlarına geçilmiştir. Denek ile toplam 12 öğretim oturumu düzenlendiği görülmektedir. Deneğin 1. ve 2. öğretim oturumlarında 2 sözcüklü replik ifadelerini %50 oranında tekrar ettiği ve repliksiz ifade kullanmadığı görülmektedir. Denek 3. Öğretim oturumunda %70, 4. öğretim oturumunda ise %80 oranında replikli ifade kullanmış ve repliksiz ifade kullanmamıştır. 5. öğretim oturumunda replikli ifade yüzdesi %100 oranında olduğundan dolayı 6. öğretim oturumunda ilk silikleştirme basamağı gerçekleştirilmiştir. 8. öğretim oturumunda ikinci silikleştirme basamağı, 9. öğretim oturumunda ise üçüncü silikleştirme basamağı gerçekleştirilmiş ve dördüncü basamak olarak replik cihazı ve manyetik etiket ortamdan kaldırılmıştır. Denek 10, 11 ve 12. Öğretim oturumlarında % 100 repliksiz ifade kullandığı için öğretim oturumları sonlandırılmıştır.

Araştırmanın genelleme oturumları farklı ortam ve materyaller ile gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumlarında ön test – son test modeli kullanılmıştır. Aşağıdaki genelleme oturumları grafiği incelendiğinde deneğin soru sorma becerisini farklı ortam materyallere %90 oranında genellediği görülmektedir.

Araştırmanın sosyal geçerlik verileri araştırmacı tarafından hazırlanan sosyal geçerlik görüşme formu ile toplanmıştır. Deneğin ebeveynine sorulan “çocuğunuzun öğrendiği bu becerinin günlük hayatını olumlu etkileyeceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna ebeveyn “evet, özellikle iletişiminin artacağını ve ağlayarak bir şeyleri isteme davranışının azalacağını düşünüyorum.” cevabını vermiştir. . Deneğin ebeveynine sorulan “replikli öğretim yönteminin bundan sonraki eğitim hayatında farklı dil ve iletişim becerilerinin kazandırılması amacıyla kullanılmasını ister misiniz?” sorusuna “evet farklı dil becerilerini öğrenmesi için de çocuğumun eğitiminde bu yöntem kullanılsın isterim.” cevabını vermiştir. Deneğin ebeveynine sorulan “bu araştırma sürecine ilişkin olumsuz olarak niteleyebileceğiniz durumlar var mıdır? Varsa açıklar mısınız?” sorusuna “araştırma süreci ile ilgili olumsuz bir durum olmadı.” cevabını vermiştir. Sonuç olarak; araştırma bulguları, deneğin replikli öğretim ile soru sorma becerisini edindiğini ve farklı ortam ve materyallere genellediğini göstermektedir. Araştırma sonunda sosyal geçerlik verilerinden elde edilen bulgular ise deneğin ebeveyninin hem soru sorma becerisinin önemi, hem replikli öğretim yöntemi hem de uygulama ile ilgili olumlu görüş bildirdiğini göstermektedir.

Kaynakça

- American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Birkan, B. (2011). Otizmlilerle konuşma becerilerinin öğretimi: Replikli öğretim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(01), 57-73.
- Koegel, L. K., Koegel, R. L., Shoshan, Y., & McNerney, E. (1999). Pivotal response intervention II: Preliminary long-term outcomes data. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 24(3), 186-198. <https://doi.org/10.2511/rpsd.24.3.186>
- National Autism Center (2015). Findings and conclusions: national standards project, Phase 2. <http://www.nationalautismcenter.org/090605-2/> adresinden 20.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Tager-Flusberg, H., Calkins, S., Nolin, T., Baumberger, T., Anderson, M., & Chadwick-Dias, A. (1990). A longitudinal study of language acquisition in autistic and Down syndrome children. *Journal of autism and developmental disorders*, 20(1), 1-21.

